

Foto's: Tom van Limpt

Een zinvolle combinatie

Jonge kinderen en media

De combinatie van media en peuters en kleuters hoeft helemaal niet schadelijk te zijn. Thuis niet en ook niet op school, de peuterspeelzaal of het kinderdagverblijf. Jonge kinderen kunnen veel plezier hebben en leren van beeldschermen. Met materiaal dat daarop aansluit kunnen ze die inhoud nogmaals beleven of verder verwerken, wat helpt bij het stimuleren van hun ontwikkeling.

Peter Nikken (p.nikken@nji.nl) is lector jeugd en media bij Windesheim en senior adviseur bij Nederlands Jeugd-instituut op het gebied van mediagebruik en mediaopvoeding

Leerkrachten, pedagogisch medewerkers of (groot)ouders moeten oog houden op wat jonge kinderen doen en op wat er naast het televisiekijken, gamen of internetten nog meer aan activiteiten gedaan wordt. Maar in de afgelopen jaren zijn er wel verschillende ontwikkelingen geweest, die interessant zijn om hierbij te betrekken. Bijvoorbeeld de snelle opkomst van nieuwe technologieën, nieuwe inzichten in wat media voor jonge kinderen betekenen, kennis over wat opvoeders doen of kunnen doen en aanpassingen van adviezen voor ouders en professionals.

Moderne media voor ukkies

De afgelopen jaren hebben mobiele media een enorme vlucht genomen. Baby's, peuters en kleuters kijken niet langer televisie via de oude

kinderzenders, maar zitten massaal op YouTube of Netflix. Filmpjes kijken kan nu de hele dag, op elk moment dat het de kinderen of hun ouders uitkomt. Volgens jaarlijks onderzoek (voor de Media Ukkie Dagen) van Netwerk Mediawijsheid zijn jonge kinderen tot 6 jaar nu gemiddeld per dag ruim twee en een half uur bezig met media, waarvan ongeveer veertig minuten met boekjes of strips lezen (Nikken, 2018). Volgens hun ouders kijken bijna alle jonge kinderen elke dag filmpjes of televisie. Daarnaast is ongeveer 40 tot 70 procent regelmatig bezig met educatieve applicaties, waarmee ze letters, woordjes of begrippen leren, puzzeltjes oplossen of hun geheugen aanspreken, en creatieve applicaties voor muziek, foto's of filmpjes maken, of kleurplaten inkleuren. Tot slot doet een op de drie kinderen regelmatig actie- en

De afgelopen jaren hebben mobiele media een enorme vlucht genomen

behendigheidspelletjes, leest digitale verhaaltjes en belt of Skypet.

Met de komst van mobiele media is het gebruik van gezinnen enorm toegenomen, en vooral bij de allerjongste gezinsleden: dankzij tablets en smartphones zijn kinderen onder de 4 jaar nu elke dag een half uur langer met media bezig dan ruim vijf jaar geleden (Nikken, 2019). Daarbij zijn ouders een belangrijk rolmodel (Nikken, 2018). Ouders die zelf elke dag veel tijd aan televisie kijken of computeren of gamen besteden, hebben kinderen die dat ook doen. Wanneer ouders weinig media gebruiken, doen hun kinderen dat ook.

Van alle apparaten gebruiken peuters en kleuters de televisie nog steeds het meest (Nikken, 2019). Ze zijn dus vooral bezig met kijken, en relatief minder met doen. Maar de tablet en smartphone gebruiken ze wel steeds vaker voor spelletjes of applicaties. Meer dan vroeger zitten jonge kinderen daar nu op: bijvoorbeeld als ze onderweg zijn of in restaurants, in de wachtkamer van de dokter of bij de vaccinatie. Veel ouders vinden beeldschermen een uitkomst, omdat ze kinderen zo makkelijk zoet kunnen houden of afleiden. Het meeste mediagebruik vindt plaats in de huiskamer, maar filmpjes kijken of spelletjes in de eigen slaapkamer spelen, wordt wel steeds gebruikelijker. Vooral vanaf 4 jaar is dat gebruikelijk. Circa 10 procent van de vier- tot vijfjarigen heeft een eigen televisietoestel of een gameconsole. Als kinderen

ouder worden, neemt dat bezit verder toe. Van de zes- en zevenjarigen heeft een kwart een eigen televisie, gameconsole of tablet, en nog eens 15 procent heeft zelfs meerdere eigen apparaten. Dat mediabezit heeft direct invloed op de tijd die kinderen met media doorbrengen. Kinderen met eigen media besteden per dag bijna twee keer zoveel tijd daaraan als kinderen die geen televisie, gameconsole of tablet op de kamer hebben.

Zijn media goed of slecht?

Zoals in 2011 reeds geconcludeerd, is niet per definitie te zeggen dat media schadelijk zijn voor jonge kinderen, en dat je alle media daarom maar beter zo veel mogelijk uit het leven van baby's, peuters en kleuters zou moeten weren. Sommige wetenschappers, vaak kinderpsychiaters, vinden dat echter wel (Ostrov et al., 2006; Pagani et al., 2010). Mede daardoor hebben landen als bijvoorbeeld Frankrijk bepaald dat er geen televisiekanalen of dvd's op de markt mogen zijn met programma's of filmpjes voor kinderen onder de 2 jaar. Zulke zorgen werken ook door in de opvang of in het basisonderwijs, waar met reserve wordt gekeken naar media op de groep of in de klas. Inmiddels hebben de Amerikaanse kinderartsen hun oude advies over kinderen en media uit 2011 aangepast en accepteren ze nu wel dat de allerjongsten media kunnen gebruiken, bijvoorbeeld videocontact of Skypen met de grootouders (AAP Council, 2016). Voor iets oudere kinderen adviseren ze nu maximale schermtijden van één uur per dag tot 5 jaar en daarna twee uur per dag.

Het idee dat beeldschermen voor jonge kinderen slecht zijn, is ten eerste ingegeven door allerlei studies naar negatieve uitkomsten van mediagebruik voor gedrag en gezondheid, bijvoorbeeld agressie, overgewicht, slaapproblemen, leerproblemen en beeldschermverslaving (Pagani et al., 2016). Overmaat schaadt uiteraard, maar of het risico op de negatieve effecten voor alle kinderen altijd onoverkomelijk is, is discutabel (Blum-Ross et al., 2018). Daarnaast is de zorg over jonge kinderen en media ook gebaseerd op onderzoek naar de *video deficit* (Kirkorian et al., 2015). In die studies is gekeken of heel jonge kinderen iets kunnen leren van een filmpje, bijvoorbeeld hoe je een verstopte pop terugvindt in een kamer. Het bleek dan dat jonge kinderen daar in vergelijking met oudere kinderen meer moeite mee hebben. Veel peuters vinden het lastig om in hun hoofd een vertaling te maken van de tweedimensionale instructie op het scherm naar de driedimensionale werkelijkheid, en vice versa. Omdat jonge kinderen meer leren van 'echte' ervaringen wordt mediagebruik dus afgeraden. Toch is het vreemd te concluderen dat ze geen filmpjes zouden mogen kijken, omdat ze nieuw gedrag aanleren lastig vinden. Jonge kinderen hebben ook moeite om getekende plaatjes in een boek te gebruiken als instructie. Dus zouden voorleesboekjes ook verboden kunnen worden.

Bovendien kunnen jonge kinderen wel degelijk plezier beleven aan media en bijvoorbeeld leren dat bij een plaatje van een eend het woord 'eend' hoort of dat honden en katten elk hun eigen geluid maken. Nieuw en ander onderzoek heeft dan ook laten zien dat moderne technologieën wel een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van jonge kinderen (Blum-Ross et al., 2018; Rideout & Katz, 2016). Peuters kunnen heel gemotiveerd zijn om media te gebruiken. Emoticons, bijvoorbeeld, kunnen een enorme aantrekkingskracht hebben op heel jonge kinderen, omdat ze met zulke simpele plaatjes hun eigen verhaal kunnen vertellen. Met meer ervaring leren ze ook gericht duidelijk te maken wat ze willen uitdrukken. Voor jonge kinderen gemaakte apps of programma's (*Sesamstraat* of *Zandkasteel*) zijn ook ondersteunend bij het aanleren van klanken, vormen, cijfers, letters en woordjes herkennen, tellen, klok kijken of voor creatief bezig zijn. Op de opvang of in het kleuteronderwijs kan daar juist gebruik van worden gemaakt.

Of peuters en kleuters kunnen profiteren van de media voor hun ontwikkeling hangt wel van verschillende factoren af. Leeftijd is uiteraard een belangrijke voorspeller, maar belangrijker nog is de mate waarin kinderen mediavaardig zijn. Snappen wat er gebeurt als je swipet, tapt of klikt, hoe je YouTube filmpjes start en sluit, hoe je de controller van een gameconsole moet bedienen of geluidsinstructies kunt opvolgen om iets op het beeldscherm voor elkaar te krijgen, zijn belangrijk voor optimaal mediagebruik. Kinderen die dit, mede door ervaring, beter onder de knie hebben, halen meer uit apps of filmpjes die voor hen bedoeld zijn. Bovendien is gebleken dat ouders het dan ook makkelijker vinden om hun kinderen te ondersteunen bij het mediagebruik (Nikken & Opreë, 2018). Kinderen weghouden van media op jonge leeftijd geeft hen dus niet de kans om te leren hoe je ermee kunt omgaan en zorgt ervoor dat kinderen dus minder van media leren.

Hoe ondersteun je het leerproces?

De rol van ouders thuis en begeleiders op de groep of in de klas is onveranderd groot als het gaat om het mediagebruik van jonge kinderen. Ouders blijven primair verantwoordelijk voor hoeveel en welke media hun kinderen kunnen gebruiken en waar en wanneer, maar leerkrachten en pedagogisch medewerkers doen er ook toe. Juist zij kunnen kinderen ondersteunen bij het leren met of van media en ouders informeren over dat leerproces (Nikken, 2017). Onderzoek naar de begeleidingsactiviteiten laat zien dat ouders tegenwoordig vooral supervisie toepassen (Nikken & Jansz, 2014). Naast regels en afspraken maken, kinderen actief ondersteunen en samen media gebruiken voor plezier, laten ouders hun kind nu vaak zelfstandig media gebruiken. Dat ouders dat vaker doen, terwijl ze van een afstandje toezicht houden, komt deels

door de nieuwe technologieën. Bij tablets, smartphones en gameconsoles is het veel moeilijker om die samen te gebruiken door de kleinere schermen en doordat de gebruiker zelf moet tappen, swipen of klikken. Daarnaast brengen kinderen nu meer tijd met schermen door en ervaren ouders meer druk in de opvoeding. Onderzoek naar media in de opvoeding wijst uit dat veel ouders beeldschermen benutten als een handige oppas voor hun kind, ofwel omdat ze zelf geen tijd hebben om hun kind bezig te houden (als er gekookt moet worden, of als ouders thuis werken), ofwel omdat ze geen puf hebben om energie in de opvoeding te stoppen (bijvoorbeeld door stress op het werk, of als ouders er alleen voor staan). Volgens recent onderzoek zijn vooral vertrouwen in de eigen opvoeding en steun van een partner dan belangrijke factoren voor het wel of niet leunen op media als oppas (Nikken, 2018). De meeste ouders waarderen de voordelen van media als oppas, maar ervaren ook schuld en twijfelen of media wel goed zijn. Voor ouders van jonge kinderen is het dus extra prettig als ze bij vragen over de opvoeding en het opgroeien van hun kind goed advies kunnen krijgen van de medewerkers bij de opvang of de leerkracht op school. Zij kunnen bijvoorbeeld adviseren welke apps educatief zijn, zodat kinderen thuis ook stimulerende media gebruiken. Op sommige locaties is er al een bewust beleid voor het wel of niet inzetten van media. Ideaal is het als dat beleid ook duidelijk

Jonge kinderen gebruiken beeldschermen steeds meer voor spelletjes en applicaties

gedeeld wordt met de ouders. Welke media zet de opvang of school in, wat kunnen kinderen daarmee, hoe helpt het hen in hun ontwikkeling en hoe kunnen ouders thuis die leereffecten helpen versterken? Door samen na te denken over de rol van media in het leven van jonge kinderen en over welke niet-media-activiteiten ook belangrijk zijn en daar een lijn in te trekken, kunnen peuters en kleuters het meest profiteren.

Opvoedinformatie en professionalisering

Een duidelijk beleid over media voor kinderen op school of de opvang en wat dat betekent voor hoe ouders thuis met media voor hun jonge kinderen kunnen omgaan, komt niet zomaar tot stand. Leerkrachten en medewerkers in de kinderopvang moeten zelf een professionele houding ten aanzien van bewust mediagebruik bij kinderen hebben. Steeds meer hbo's en pabo's besteden nu meer aandacht aan kind en media in hun opleidingen. Hogeschool Windesheim heeft op dit thema als enige hbo in Nederland een speciale minor in de opleiding social work. Sinds 2018 is er ook een geaccrediteerde post-hbo-opleiding tot expertcoach mediaopvoeding.

De afgelopen jaren is er ook meer gestructureerde informatievoorziening rond het vraagstuk van kind en media voorhanden. Steeds meer bibliotheken trainen hun medewerkers of organiseren workshops, en GGD's, consultatiebureaus en centra voor opvoedinformatie integreren nu

ook steeds meer kennis over media voor kinderen in hun adviezen aan ouders of kinderen zelf. Ook de media-industrie komt steeds vaker met initiatieven om gezinnen te ondersteunen bij bewust mediagebruik, bijvoorbeeld via websites als Rule the game (verenigde game-industrie) (www.rulethegame.nl). De voorlichtende instanties bouwen daarbij ook meer en meer op gevalideerde informatie die verkrijgbaar is via verschillende kanalen, zoals de MediaDiamant van Netwerk Mediawijzer (www.mediawijzer.net), antwoorden op opvoedvragen door Stichting Opvoeden.nl (www.stichtingopvoeden.nl) en Mediaopvoeding.nl (www.mediaopvoeding.nl), overzichten van geschikte media via Sardes (www.kindmedia.nl), het Nederlands Jeugdinstituut (www.nji.nl) en Mediasmarties (www.mediasmarties.nl), en via factsheets en tipsheets uit de Toolbox Mediaopvoeding (www.nji.nl). Gelukkig zijn er dus steeds meer instanties en organisaties die peuters, kleuters en media een zinvolle combinatie vinden en daar goed advies over willen geven. 🌟

Literatuur

- AAP Council (2016). Media and young minds. Council on Communications and Media. *American Academy of Pediatrics*, 138 (5), 1-6.
- Blum-Ross, A., Donoso, V., Dinh, T., Mascheroni, G., O'Neill, B., Riesmeyer, C., & Stoilova, M. (2018). *Looking forward: Technological and social change in the lives of European children and young people*. Report for the ICT Coalition for Children Online. Brussels: ICT Coalition.
- Kirkorian, H., Lavigne, H., Hanson, K., Troseth, G., Demers, L., & Anderson, D. (2015). Video deficit in toddlers' object retrieval: What eye movements reveal about online cognition. *Infancy*, 21 (1), 37-64.
- Nikken, P. (2017). Implications of low or high media use among parents on young children's media use. *Cyberpsychology, Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 11 (3), Special issue: Children's uses of digital media, Article nr. 1. <https://doi.org/10.5817/CP2017-3-1>
- Nikken, P. (2018). Parents' instrumental use of media in childrearing: Relationships with confidence in parenting, and health and conduct problems in children. *Journal of Child and Family Studies*. <https://doi.org/10.1007/s10826-018-1281-3>
- Nikken, P. (2019). *Media ukkies 2019: Een review van het mediagebruik van kinderen tussen 0 en 6 jaar in Nederland sinds 2012*. Hilversum: Netwerk Mediawijzer.
- Nikken, P. & Jansz, J. (2014). Developing scales to measure parental mediation of young children's internet use. *Learning, Media and Technology*, 39 (2), 250-266. DOI: 10.1080/17439884.2013.782038
- Nikken, P. & Opre, S. (2018). Guiding young children's digital media use: SES-differences in mediation concerns and competence. *Journal of Child and Family Studies*, 27 (6), 1844-1857. DOI:10.1007/s10826-018-1018-3
- Ostrov, J., Gentile, D., & Crick, N. (2006). Media exposure, aggression and prosocial behavior during early childhood: A longitudinal study. *Social Development*, 15 (4), 612-627.
- Pagani, L., Fitzpatrick, C., Barnett, T., & Dubow, E. (2010). Prospective associations between early childhood television exposure and academic, psychosocial, and physical well-being by middle childhood. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 164 (5), 425-431.
- Rideout, V. & Katz, V. (2016). *Opportunity for all? Technology and learning in low-income families*. A report of the Families and Media Project. New York: The Joan Ganz Cooney Center at Sesame Workshop.

Verwacht in HJK

• Esi Grünhagen

Spelbegeleiding en drieslagmodel

Het spel in de themahoek is van grote waarde voor de ontwikkeling van de ontluikende gecijferdheid. Het spel van jonge kinderen zorgt voor de betekenisvolle context en lokt het informeel handelen uit. Hoe benader je de reken-wiskundige ontwikkeling van een jong kind vanuit het drieslagmodel?

Liefde voor letters en lezen

De doelgerichte stimulering van geletterdheid bij kinderen tussen 0 en 7 jaar staat in *Liefde voor letters en lezen* centraal. De theorie rondom geletterdheid wordt uitgebreid uiteengezet. Dit mag gezien worden als een compleet handboek, waar theorie en praktijk samensmelten.

© Anne van der Kruk-Smit

Ontwerpend leren in de praktijk

Zijn kleuters niet te jong voor ontwerpend leren? Hoe kun je ontwerpend onderwijs een plaats geven in het onderwijsaanbod? Praktische handvatten helpen jou als leerkracht in de onderbouw om ontwerpend leren een plek te geven in je onderwijs.

HJK (De wereld van het jonge kind) bestaat al meer dan 45 jaar en is het bekendste vakblad voor ontwikkeling, opvoeding en onderwijs aan jonge kinderen. HJK biedt actuele en betrouwbare vakinformatie en maakt daarbij een koppeling tussen theorie en praktijk.

Niets missen?

Neem dan een combi-abonnement op HJK én JSW (de basis voor het basisonderwijs) en betaal slechts € 119,50.

www.hjk-online.nl/abonneren

Op de hoogte blijven van de ontwikkelingen rondom het jonge kind?

Betaal voor een
combi-abonnement met
JSW slechts € 119,50
per jaar

Neem een abonnement op HJK

HJK lezen op
tablet en pc
via Schoollas

Ontvang 10 x HJK

Krijg toegang tot
het digitaal archief
>1.000 artikelen

Studenten
ontvangen
50%
korting

voor slechts €79,95 per jaar

Meer weten? Ga naar www.hjk-online.nl of bel 088-2266691